

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

RAPORT

podsumowujący
wizytę studyjną w Wilnie

w ramach projektu

Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw
(The past builds the future – Neighbours of equal rights)

Wilno, 18 stycznia 2024 r.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

SPIS TREŚCI

INFORMACJA O PROJEKCIE	3
WIZYTA STUDYJNA W WILNIE	4
Wprowadzenie.....	4
Opis wydarzenia i aktywności	5
MIEJSCA PAMIĘCI W WILNIE	5
Wspólnota Żydów na Litwie	5
Wileński Eliasz ben Salomon Zalman	5
Wielka Synagoga w Wilnie.....	6
Małe Getto.....	6
Duże Getto.....	7
Szlak dziedzictwa narodu żydowskiego w Wilnie	7
„Walls to Remember”	7
„Beigelių krautuvėlė”	7
Witryny sklepowe	7
Fotografie w oknach	8
Kamienie pamiątkowe, Stare Miasto.....	8
Teatr getta w Wilnie	8
Centrum Tolerancji	8
Wystawa o Holokauście.....	8
MUZEUM HISTORII ŻYDOWSKIEJ IM. GAONA W WILNIE	9
Historia muzeum.....	9
Cele muzeum	9
MIEJSCA PAMIĘCI W PONARACH.....	10
Ponary w okresie międzywojennym – lotnisko wilnian	10
Początek drugiej wojny światowej.....	10
Budowa bazy paliwowej w Ponarach	10
Ponary – miejsce holokaustu	10
SPOTKANIA WARSZTATOWE.....	11
PODSUMOWANIE.....	13
Statystyki dot. udziału w wydarzeniu	14
Załącznik 1: Program pobytu w Wilnie	15
DANE KONTAKTOWE PARTNERÓW PROJEKTU:	17
ADRESY STRON INTERNETOWYCH.....	18

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

INFORMACJA O PROJEKCIE

Projekt „Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw” (The past builds the future – neighbours of equal rights) ma na celu podniesienie świadomości wśród młodych Europejczyków z Polski, Łotwy i Litwy na temat wspólnej historii, kultury i dziedzictwa kulturowego, a także upamiętnienie ofiar zbrodni w reżimach totalitarnych. Realizacja projektu pozwoli na upamiętnienie wydarzeń we współczesnej historii Europy, w tym przyczyn i skutków reżimów autorytarnych i totalitarnych, oraz podniesienie wśród obywateli Europy świadomości na temat ich wspólnej historii, kultury, dziedzictwa kulturowego i wartości, zwiększając tym samym ich zrozumienie Unii Europejskiej, jej początków, celu, różnorodności i osiągnięć oraz znaczenia wzajemnego zrozumienia i tolerancji. Projekt realizowany jest przez partnerstwo składające się z:

- Gminy Miasto Częstochowa - Lider
- V Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza w Częstochowie,
- Szkoły Podstawowej nr 21 w Częstochowie,
- Zespołu Szkół Specjalnych nr 28 w Częstochowie,
- Państwowego Polskiego Gimnazjum w Rezekne,
- Gimnazjum im. Jana Pawła II w Wilnie.

Okres realizacji projektu: 01.04.2022 – 31.03.2024.

Działania przewidziane w projekcie:

1. Konferencja otwarcia – konferencja inauguracyjna projekt, prezentująca stan wiedzy nt. Holocaustu,
2. Seminarium na zakończenie projektu – seminarium podsumowujące projekt, debata młodzieży nt. antysemityzmu,
3. Cykl warsztatów/lekcji w szkołach uczestniczących w projekcie – warsztaty/lekcje historii we wszystkich szkołach biorących udział w projekcie w formie dyskusji, wykładów z wykorzystaniem ekspresji artystycznej i muzycznej, m. in. spektakle,
4. Wystawa „Los dzieci w czasie wojny” – wystawa będzie przygotowana w 5 językach - hebrajskim, litewskim, łotewskim, polskim i angielskim,
5. Wizyta studyjna w Częstochowie,
6. Wizyta studyjna w Rezekne,
7. Wizyta studyjna w Wilnie.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

WIZYTA STUDYJNA W WILNIE

Wprowadzenie

Kontynuując projekt „Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw” została zrealizowana wizyta studyjna w Wilnie, która była okazją do wymiany dzieci i młodzieży ze szkół uczestniczących w projekcie.

Program wizyty obejmował dni 3-6 grudnia i został zaplanowany tak, aby osiągnąć cele założone we wniosku o dofinansowanie projektu, tj. identyfikację autentycznych miejsc pamięci do celów edukacyjnych, przekazywanie wiedzy uczniom uczestniczącym w projekcie, kreowanie trwałych zmian w postawach uczestników wobec historii Europy, jej wartości i kultury. Punkty merytoryczne przeplatały się ze wspólnymi warsztatami i lekcjami historii, w formie dyskusji, wykładów, z użyciem form ekspresji artystycznej, np. przedstawień ukierunkowanych na relacje wielokulturowe: polsko-litewsko-łotewsko-żydowskie.

Uczennice i uczniowie z Państwowego Polskiego Gimnazjum w Rezekne (Łotwa), Szkoły Podstawowej nr 21 (Polska), Zespołu Szkół Specjalnych nr 28 (Polska), V Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Mickiewicza (Polska) wraz z koleżankami i kolegami z Gimnazjum im. św. Jana Pawła II w Wilnie (Litwa) w ciągu 4 dni nasyconych różnymi działaniami edukacyjnymi mieli okazję lepiej poznać historię narodów zamieszkujących Europę Środkową, w tym dzieje diaspory żydowskiej żyjącej w obrębie państw uczestniczących w projekcie. Ponadto, spotkanie było okazją do lepszego poznania się i nawiązania relacji pomiędzy młodzieżą, a także wymiany wiedzy i doświadczeń pomiędzy nauczycielami.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

Opis wydarzenia i aktywności

MIEJSCA PAMIĘCI W WILNIE¹

Wilno zawsze było jednym z najważniejszych miast w historii Żydów. Znanie niegdyś jako intelektualna, duchowa oraz polityczna stolica społeczności żydowskiej w Europie zachowało dziedzictwo tego narodu na ulicach i w swojej historii. W celu utrwalenia pamięci historycznej rok 2020 został ogłoszony Rokiem Gaona Wileńskiego i Historii Żydów na Litwie. Poznaj kulturę, tradycje i przeszłość żydowską Wilna, spacerując specjalnym szlakiem i odkrywając dzieła słynnych Litwaków oraz biorąc udział w wydarzeniach okolicznościowych. W Wilnie żyli sławni rabini, tworzyli znani żydowscy artyści. W ciągu 700 lat zamieszkiwania na Litwie, Żydzi stworzyli bogatą i zróżnicowaną kulturę. Wilno było przez nich nazywane Jerozolimą Północy.

Wspólnota Żydów na Litwie

Gmach (ul. Pylimo 4) postawiono na przełomie XIX i XX w. ze środków Tadeusza Rostworowskiego. Działało tu gimnazjum towarzystwa „Tarbut” (wcześniej J. Einsteina). Przywrócona w 1989 r. Wspólnota Żydów na Litwie jednoczy wszystkie organizacje żydowskie w kraju. Obecnie na Litwie żyje ok. 5 tysięcy Żydów, Wspólnota ma ok. 3,5 tysiąca członków. Organizuje przedsięwzięcia kulturalne oświatowe i religijne, dba o kulturowe i historyczne dziedzictwo Żydów litewskich, dużo uwagi poświęca walce z antysemityzmem i upowszechnianiu znajomości jidysz. W siedzibie Wspólnoty odbywają się wystawy, koncerty, organizuje się tu także obchody świąt żydowskich. Wspólnota Żydów na Litwie wydaje, w językach litewskim, jidysz, angielskim i rosyjskim, gazetę „Jerozolima Litewska”.

Wileński Eliasz ben Salomon Zalman

Człowiek wielkiego umysłu, zwany Gaonem z Wilna, mieszkał tu w XVIII wieku. Uważany jest za wielkiego rabina, przywódcę religijnego i najwybitniejszego przedstawiciela kultury Litwaków. W tłumaczeniu z hebrajskiego „gaon” oznacza geniusza. Wokół Gaona z Wilna krąży wiele legend. Na przykład, że już jako siedmiolatek głosił kazania w Wielkiej Synagodze w Wilnie, wyjaśniając szczegółowo literaturę rabiniczną.

Prawdopodobnie największą zasługą Gaona były jego komentarze na temat wielu starożytnych tekstów, zwłaszcza Talmudu. Jednak większość dzieł, które mamy dzisiaj, została opracowana przez jego uczniów – sam uczony nie pozostawił prawie żadnych źródeł pisanych. Po śmierci został pochowany na cmentarzu na Sznipiskach, jednak w XX wieku szczątki uczonego przeniesiono na cmentarz w Suderwi, gdzie dziś wznosi się mauzoleum Gaona Wileńskiego.

Odwiedź pomnik Gaona z Wilna, który stoi w miejscu jego dawnego domu. Pomnik rzeźbiarza Mindaugasa Šnipasa nie jest wiernym odzwierciedleniem myśliciela. Jest to stylizowane dzieło oparte

¹ Informacje zawarte w rozdziale pochodzą ze strony internetowej <https://www.govilnius.lt/odwiedz-wilno/polecamy/rok-gaona-wileskiego-i-historii-ydw-w-wilnie> i www.vilnius-tourism.lt, dostęp 07.12.2023 r.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

na wcześniejszym, obecnie zaginionym, gipsowym popiersiu autorstwa Teodora Kazimierasa Valaitisa.

Wielka Synagoga w Wilnie

Przed II wojną światową w Wilnie działało 135 synagog, jednak to właśnie Wielka Synagoga w Wilnie była centrum życia duchowego i kulturalnego Żydów na Litwie. Dziś pozostałości Wielkiej Synagogi stanowią istotną część dziedzictwa kulturowego stolicy. Wielka Synagoga została wzniesiona w końcu XVI wieku, po tym jak wileńska wspólnota żydowska otrzymała prawo do posiadania własnego domu modlitwy.

Pierwotnie była to budowla drewniana. W 1633 roku król Władysław IV Waza zezwolił na budowę murowanej synagogi w dzielnicy żydowskiej. Zgodnie z ówczesnym prawem synagoga nie mogła być wyższa niż pobliskie kościoły, ale architekci znaleźli rozwiązanie, budując kilka pięter synagogi pod ziemią.

Na zewnątrz synagoga wyglądała jak trzypiętrowy dom modlitwy, ale faktycznie pięter było ponad pięć. Główna sala modlitewna przypominała kwadrat i mogła pomieścić 300 osób, ale sama synagoga była znacznie większa niż inne podobne współczesne jej budowle i mogła pomieścić nawet 5000 wiernych.

Chociaż poważnie zniszczony, ten zabytek architektury przetrwał II wojnę światową, ale niestety później został zniszczony przez Sowieców. Cudem ocalały trzy oryginalne dzieła, które obecnie eksponowane są w Państwowym Muzeum Żydowskim im. Gaona w Wilnie – drzwi świętej arki, stół oraz płaskorzeźba z Dekalogiem.

W 2011 roku zespół archeologów z USA, Izraela oraz Litwy odkrył doskonale zachowane fragmenty i elementy budynku. W latach 2016-2017 odnaleziono miejsce mykwy (rytualnego zbiornika z bieżącą wodą) żydowskiej łaźni publicznej.

Naukowe badania archeologiczne kompleksu synagogałnego przeprowadzono również w lipcu 2018 roku. Najważniejszym znaleziskiem był duży napis na kamiennej części stołu do czytania Tory, który stał na okazałej bimie wileńskiej synagogi.

W celu upamiętnienia historii Żydów, którzy zginęli w okresie Holokaustu, a także Wielkiej Synagogi, w ramach obchodów 700-lecia urodzin w 2023 roku Wilno planuje otworzyć Żydowskie Centrum Pamięci.

Małe Getto

Wraz z osiedlaniem się w Wilnie Żydów, w mieście powstawała dzielnica żydowska. W czasie okupacji hitlerowskiej utworzono tam Małe Getto (ograniczone ulicami Stiklių, Gaono, M. Antokolskio i Żydų), w którym nakazano mieszkać ok. 11 tysiącom Żydów. Getto zostało zlikwidowane 21 listopada 1941 r., a wszystkich jego Żydów zamordowano. Budynek przy ul. Gaono 1 stoi w miejscu głównej bramy do Małego Getta. Pobliski dom, przy ulicy Gaono 6, jest wzmiankowany od XVI w., w XIX-XX w. był tu żydowski dom modlitwy. Skrzyżowanie ulic Stiklių, Gaono, M. Antokolskio i Żydų to centrum dzielnicy żydowskiej – w XVII-XVIII stuleciu był tutaj gwarny targ, gromadzący wielu hałaśliwych żydowskich kupców. W domu przy ul. Didžioji 25 urodził się i mieszkał sławny żydowski rzeźbiarz Mark Antokolski.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

Duże Getto

Duże Getto w Wilnie istniało od 6 września 1941 do 23 września 1943 r. Jego granice wyznaczały ulice: Lydos, Rūdninkų, Mėsinių, Ašmenos, Žemaitijos, Dysnos, Šaulių oraz Ligoninės. W getcie osiedlono ok. 29 000 Żydów; większość z nich w zabili w Ponarach hitlerowcy i ich poplecznicy. W miejscu domu przy Rūdninkų 18 znajdowała się główna brama getta; informuje o tym pamiątkowa tablica z planem getta. Kwartał między ulicami Ašmenos, Dysnos i Mėsinių jako pierwszy odrestaurowano – znajduje się tu obecnie Żydowskie Centrum Kultury i Informacji. Dzisiejsza ulica Žemaitijos w l. 1921-1951 była nazywana ulicą Mattityahu Straszuna, twórcy pierwszych zbiorów (1892 r.) późniejszej największej judaistycznej biblioteki w Europie. Biblioteka została zniszczona wraz z Wielką Synagogą, książki rozkradziono i rozproszono po całym świecie. W obecnym gmachu teatru „Lėlė” (ul. Arklių 5) działał żydowski teatr getta, w którym wystawiono 120 spektakli. Po odzyskaniu przez Litwę niepodległości, dzień likwidacji Wielkiego Getta (23. września) został ogłoszony dniem ofiar ludobójstwa na narodzie żydowskim.

Szlak dziedzictwa narodu żydowskiego w Wilnie

Aby odkrywać żydowskie dziedzictwo samodzielnie, pobierz ze strony szczegółową mapę z opisami, w formie drukowanej dostępna jest również w wileńskich Centrach Informacji Turystycznej. Ta trasa poprowadzi Cię przez przeszłość – począwszy od XVI wieku i Wielką Synagogę do XX wieku i historię getta oraz wystawę o Holokauście w Państwowym Muzeum Żydowskim im. Gaona w Wilnie. Dzięki tej trasie poznasz również najstynniejszych Litwaków oraz ich twórczość.

„Walls to Remember”

Projekt artystyczny „Walls to Remember” – to hołd pamięci historii wileńskiej wspólnoty żydowskiej. Od XVII wieku dzielnica Szklana (Stiklių) była ośrodkiem życia Żydów. Znajdujące się dziś na ścianach budynków obrazy graffiti opierają się na faktach z historii wileńskiej społeczności żydowskiej. Jest to niczym wehikuł czasu, który łączy dwa światy i pozwala odwiedzającym zobaczyć, czym zajmowali się Żydzi, jak zakładali rodziny, dorastali oraz starzeli się, spacerując właśnie tymi uliczkami.

Lokalizacja: Dzielnica Szklana

Facebook: @wallsthatremember

„Beigelių krautuvėlė”

Jedzenie łączy tradycje, narody oraz pokolenia. Wspólnota żydowska na Litwie realizuje projekt tolerancji „Beigelių krautuvėlė” (kawiarenki z bajglami). To wyjątkowa okazja, by spróbować autentycznych dań żydowskich oraz wspólnie obchodzić święta żydowskie. Tradycyjne bajgle, zupy oraz sosy tworzą możliwość, by dokładniej przyjrzeć się codziennej kulturze żydowskiej.

Lokalizacja: Pylimo 4

Facebook: @beigeliukrautuvele

Witryny sklepowe

Spacerując ulicą Žemaitijos, szczególną uwagę należy zwrócić na zachowane szyldy w języku jidysz i polskim. Kramy żydowskie były otwarte dla wszystkich, więc mieszkańcy Wilna zaglądali tutaj, by kupić naftę do lamp, sól, kawę lub papierosy.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

Lokalizacja: Žemaitijos g.

Fotografie w oknach

Ekspozowane zdjęcia zostały znalezione w ruinach getta. Znajdziesz tu również wiele informacji o samym getcie.

Lokalizacja: Žemaitijos 4

Kamienie pamiątkowe, Stare Miasto

Niemiecki artysta Gunter Demnig umieścił kostki betonowe wielkości kamienia na chodnikach wileńskiej starówki, zwieńczone mosiężną płytą z datą i nazwiskami ofiar nazistowskich Niemiec.

Lokalizacja: Różne miejsca Starego Miasta

Strona internetowa: www.manoteises.lt

Teatr getta w Wilnie

Getto wileńskie było jednym z nielicznych, w którym działał teatr. Pierwszy spektakl teatru miał premierę 18 stycznia 1942 roku. Teatr wystawiał 111 przedstawień rocznie i sprzedał prawie 35 tys. biletów. Pozyskane pieniądze zostały wykorzystane na ogólne potrzeby getta i jego najbiedniejszych mieszkańców. Dziś na budynku ówczesnego teatru znajduje się tablica pamiątkowa.

Lokalizacja: Arklių 5

Centrum Tolerancji

Jest to miejsce, w którym można odkryć autentyczny świat Żydów litewskich i uczyć się dzięki historii, jak tworzyć wspólną przyszłość. Wystawy przedstawiają życie Żydów w Wilnie, a także dzieła sztuki słynnych Litwaków.

Lokalizacja: Naugarduko 10

Strona internetowa: www.jmuseum.lt

Wystawa o Holokauście

Wystawa przedstawia historię Żydów od momentu ich przybycia do Wielkiego Księstwa Litewskiego aż do ich tragicznego końca w XX wieku. To historia śmierci i przetrwania. Choć podczas II wojny światowej zgładzono sporą część populacji Żydów na Litwie, pamięć o nich pozostaje żywa w opowieściach i ludziach.

Lokalizacja: Pamėnkalnio 12

Strona internetowa: www.jmuseum.lt

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

MUZEUM HISTORII ŻYDOWSKIEJ IM. GAONA W WILNIE²

Muzeum Historii Żydowskiej im. Gaona w Wilnie (VGŽIM) jest republikańską instytucją budżetową, która gromadzi, przechowuje, bada, restauruje i eksponuje historyczne, materialne i duchowe dziedzictwo litewskich Żydów, przedmioty tradycyjnej i współczesnej sztuki żydowskiej, dokumenty i przedmioty związane z Holocaustem. Misja muzeum – *Razem odkrywamy autentyczny świat litewskich Żydów, chronimy dziedzictwo, uczymy się z historii i tworzymy wspólną przyszłość.*

Muzeum jako instytucja pielęgnująca kulturę i tradycje żydowskie ma na Litwie długie tradycje. Pierwsze takie muzeum zostało założone przez Towarzystwo Starożytności Żydowskich w Wilnie w 1913 roku.

Historia muzeum

Założycielem obecnego muzeum jest Ministerstwo Kultury Republiki Litewskiej. Muzeum zostało przywrócone przez Radę Ministrów Litwy w 1989 roku. 6 września dekretem nr. 177 s. w 1991 r 13 lutego Dekretem Rządu Republiki Litewskiej nr. 56 pensów większość eksponatów wróciła do zrekonstruowanego Państwowego Muzeum Żydowskiego na Litwie. W tym samym roku Muzeum Sztuki M. K. Čiurlionisa w Kownie przekazało ocalałe eksponaty Towarzystwa Historii i Etnografii Żydów w Kownie. Eksponaty te stanowiły podstawę zbiorów muzealnych. W 1997 roku, z okazji 200. rocznicy śmierci Gaona Wileńskiego, muzeum otrzymało imię Gaona Wileńskiego.

Cele muzeum

- połączyć gromadzenie, przechowywanie i badanie wartości muzealnych z dostarczaniem informacji społeczeństwu i jego edukacją;
- powiązać ochronę dziedzictwa historycznego i kulturowego Żydów litewskich z potrzebami kulturalnymi i edukacyjnymi ludności oraz świadczeniem usług kulturalnych.

Muzeum posiada pięć oddziałów. Ujawniają odrębne aspekty żydowskiego dziedzictwa historycznego, kulturowego i tragedii:

- Muzeum Samuela Baka – największy oddział Muzeum Historii Żydów im. Gaona w Wilnie, w którym odbywają się wystawy litewskiej sztuki, kultury, historii i judaików, wydarzenia kulturalne i edukacyjne, konferencje, pokazy filmów, dyskusje na tematy istotne dla społeczeństwa.
- Ekspozycja Holocaustu – wystawa poświęcona Holocaustowi i jego historii na Litwie;
- Pomnik Ponarski – miejsce i pomnik masowych mordów;
- Muzeum Przyszłości Litewskiej Kultury i Tożsamości Żydowskiej – ekspozycje i sale pamięci przedstawiające historię Żydów na Litwie międzywojennej i okupowanej (obecnie nieczynne);
- Przyszłe muzeum pamięci Żaksa Lipsicasa w Druskiennikach – urodzony w Druskiennikach rzeźbiarz Ż. Wystawa litografii lipšickich (nieczynna z powodu prac remontowych).

² Informacje zawarte w rozdziale pochodzą ze strony internetowej <https://www.jmuseum.lt/lt/apie-muzieju/>, dostęp 13.12.2023 r.

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

MIEJSCE PAMIĘCI W PONARACH³

Ponary w okresie międzywojennym – letnisko wilnian

W okresie międzywojennym pagórkowata miejscowość Ponary Górne była letniskiem lubianym przez Wilnian. W 1932 r. na podstawie popularnej w tym czasie koncepcji miasta-ogrodu Ebeneзера Howarda zaczęto tworzyć tu osadę, która miała łączyć w sobie zalety miasta i wsi. Miejscowości nadano nazwę dynastii królów Polski i Litwy Jagiellonów (Jagiellonowo). Przy rozwoju Jagiellonowa, planowano skoncentrować się na propagowaniu umacniania zdrowia i sportu. W 1939 r. Ponary uzyskały status kurortu.

Początek drugiej wojny światowej

Rozwój Ponar przerwała II wojna światowa. 1 września 1939 r. nazistowskie Niemcy zaatakowały Rzeczpospolitą Polską. Na postawie tajnego paktu Ribbentrop-Mołotow, 17 września do Polski wdarły się wojska Związku Radzieckiego, które 19 czerwca zajęły Wilno. Na podstawie układu o wzajemnej pomocy między Litwą i Związkiem Radzieckim z 10 października 1939 r. Wilno zostało zwrócone Litwie, z kolei Litwa zgodziła się wpuścić do kraju sowieckie jednostki wojsk lądowych i powietrznych. Po upływie mniej niż roku, 15 czerwca 1940 r. Związek Radziecki okupował Litwę. Na wschód od Jagiellonowa założono lotnisko polowe sowieckiego lotnictwa wojskowego, do obsługi którego zaczęto budować bazę paliwową.

Budowa bazy paliwowej w Ponarach

Na przestrzeni kilku miesięcy pracując na dwie zmiany, w miejscowości, która przez robotników i lokalnych mieszkańców zwana była „bazą”, wykopano siedem dołów głębokości 5–7 m o średnicy 20–35 m, w których miały zostać ustawione cysterny paliwowe, oraz rowy łączące te doły, w których planowano zainstalowane rurociągi doprowadzające paliwo. Ściany 2–3 dołów wyłożono kamieniami polnymi. Na teren doprowadzono dwie bocznicę kolei wąskotorowej, obszar zajmujący 5 ha, jako obiekt wojskowy, został otoczony płotem z drutem kolczastym na górze. Baza paliwowa zajmowała obszar 30 ha. Nie zdążono jej jednak ukończyć z powodu wkroczenia nazistowskich Niemiec 22 czerwca 1941

Ponary – miejsce holokaustu

W latach 1941–1944 Ponary stały się jednym z miejsc największych masowych mordów Żydów w Europie. Od 1941 do lipca 1944 r. w Ponarach rozstrzelano do 70 000 osób. Absolutną większość ofiar stanowili Żydzi z Wilna i Litwy Wschodniej. W latach 1942–1943 z przyczyn politycznych rozstrzelano tu do 2000 Polaków działających w antynazistowskim ruchu oporu, kilka tysięcy sowieckich żołnierzy, którzy trafili do niewoli Wermachtu, jak również Romów, niepopierających nazistów żołnierzy litewskich oraz innych ofiar sprzeciwiających się reżimowi nazistowskiemu.

³ Informacje zawarte w rozdziale pochodzą ze strony internetowej <https://www.paneriememorialas.lt/pl/history/>, dostęp 13.12.2023 r.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

SPOTKANIA WARSZTATOWE

W ramach grudniowej wizyty odbył się cykl warsztatów, w których uczestniczyło 30 uczniów i uczennic wraz z opiekunami z Częstochowy i Rezekne, a także uczniowie i uczennice Gimnazjum im. św. Jana Pawła będących partnerami projektu. Zorganizowano warsztaty i lekcje historii, z użyciem różnych form ekspresji artystycznej, ukierunkowane na relacje wielokulturowe: polsko-litewsko-łotewsko-żydowskie.

W ramach wizyty, częstochowskie szkoły uczestniczące w projekcie zorganizowały dla gości z Polski i Łotwy następujące wydarzenia:

4 grudnia: program artystyczny „Sąd nad Polską” (*miejsce: Gimnazjum im. św. Jana Pawła II w Wilnie, ul. V. Druskio 11*).

W Gimnazjum im. św. Jana Pawła II w Wilnie odbyło się widowisko „Sąd nad Polską” podczas którego w sposób artystyczny była przedstawiona lekcja historii z elementami dramy tematu Rozbiorów Polski wykonana przez teatr szkolny „Atencja” (kierownik artystyczny – Pan Wiktor Łozowski. Podczas przedsięwzięcia miało miejsce odśpiewanie patriotycznych pieśni takich jak: „Niepodległość”, „Dziś idę walczyć mamie” i „Serce w plecaku” wykonane przez chór szkolny „ad Astra” (kierownik artystyczny – Pani Elita Jurkevičienė).

5 grudnia: warsztaty dot. Tradycji żydowskich „Krań życia w tradycyjnym sztetlu” (*miejsce: Centrum Tolerancji, ul. Naugarduko 10/2*).

W Centrum Tolerancji przy ul. Naugarduko odbyły się warsztaty w których wzięło udział 30 osób. Warsztaty historyczne „Krań życia w tradycyjnym sztetlu” poprowadziła Pani Natalja Cheifec, edukatorka Muzeum Historii Żydowskiej im. Gaona w Wilnie. Uczestnicy mieli okazję dowiedzieć się z o głównych wydarzeniach życia Żydów - narodzinach, obrzezaniu, dojrzewaniu, ślubach, świętach i tradycjach żałobnych i wypróbować elementy tradycji.

5 grudnia: poetyckie muzyczno-taneczne popołudnie „Pieśń o wierze w przyszłość” (*miejsce: Dom Kultury Polskiej w Wilnie, ul. Naugarduko 76*).

5 grudnia na scenie Domu Kultury Polskiej w Wilnie przy ulicy Naugarduko odbyła się prezentacja poetyckiego popołudnia „Pieśń o wierze w przyszłość” przez uczniów i nauczycieli JP II w ramach projektu. Spektakl łączył w sobie różne formy ekspresji artystycznej: recytacja, taniec, muzyka, śpiew. Spektakl jest odgłosem pokolenia, które pamięta o przeszłości i pragnie lepszej przyszłości, w której nie ma zgody na zło, a zwycięża miłość i tolerancja. Częścią kulminacyjną poetyckiego popołudnia było spotkanie z Panią Iloną Lewandowską, dziennikarką, historyk, kustosz muzeum Zespołu Parku Pamięci w Tuskulanach, autorką książki „Tak teraz postępują uczciwi ludzie” i Panią Anetą Anrą, pisarką, krytyk sztuki, doradczynią dyrektora Muzeum Historii Żydów im. Gaona Wileńskiego, autorkę książki „JEHUDIT. Świat mógłby być piękny”. W wydarzeniu wzięło udział ok. 150 osób.

5 grudnia: spotkanie z współczesnymi pisarkami tematyki holokaustu - Panią Iloną Lewandowską i Panią Anetą Anrą (*miejsce: Dom Kultury Polskiej w Wilnie, ul. Naugarduko 76*)

**Finansowane przez
Unię Europejską**

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

Podczas poetyckiego popołudnia „Pieśń o wierze w przyszłość” odbyło spotkanie z Panią Iloną Lewandowską, dziennikarką, historyk, kustosz muzeum Zespołu Parku Pamięci w Tuskulanach, autorką książki „Tak teraz postępują uczciwi ludzie” i Panią Anetą Anrą, pisarką, krytyk sztuki, doradczynią dyrektora Muzeum Historii Żydów im. Gaona Wileńskiego, autorkę książki „JEHUDIT. Świat mógłby być piękny”. Podczas spotkania były poruszane historie osób, którzy przeżyli holokaust, ratowali Żydów i byli żywymi świadkami historii.

W programie czterodniowego pobytu polskich i łotewskich partnerów było jeszcze m.in. integracyjny wieczorek, który był okazją do zacieśnienia więzów pomiędzy młodzieżą i nauczycielami.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

PODSUMOWANIE

W ramach grudniowej wizyty osiągnięto efekty projektu w postaci wymiany informacji, wiedzy i poglądów dotyczących historii i kultury Żydów, ze szczególnym uwzględnieniem tragicznych wydarzeń z okresu II wojny światowej i Holocaustu.

Unia Europejska uznaje Holokaust za kluczowe, decydujące wydarzenie w historii i dziedzictwie Europy. Wartości, na których zbudowano Unię Europejską i które są wspólne dla wszystkich krajów członkowskich w kluczowych aspektach, odnoszą się bezpośrednio do doświadczeń społeczności żydowskich w okresie przed, podczas i po zakończeniu II wojny światowej. Koncepcja uniwersalności i niezbywalności praw człowieka staje się jeszcze bardziej wyrazista, gdy spojrzymy wstecz na doświadczenie Holocaustu i uświadomimy sobie potrzebę głośnego zabierania głosu i zachowania czujności w kwestii praw człowieka. Aspekt ten ma kluczowe znaczenie w kształceniu formalnym i pozaformalnym młodzieży jako przyszłych pokoleń odpowiedzialnych za losy świata.

Wizyta studyjna oraz udział w warsztatach pozwoliły na pogłębienie wiedzy ogólnokulturowej nauczycieli i uczniów z różnych państw – wprowadzając ich w świat pojęć z zakresu historii, literatury, kultury (aspekt wielokulturowości), zainspirowały do samodzielnego poszukiwania źródeł wiedzy oraz pozwoliły na temat świata i jego różnorodności.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

Statystyki dot. udziału w wydarzeniu

W wizycie studyjnej udział wzięło 72 osób:

- 15 uczestników/uczestniczek z Polski,
- 15 uczestników/uczestniczek z Łotwy,
- 42 uczestników/uczestniczek z Litwy.

Uwzględniając informacje o wszystkich uczestnikach/uczestniczkach wizyty, można określić następujące dane:

1. Płeć:
 - 51 kobiet,
 - 21 mężczyzn,
 - 0 osób niebinarnych.
2. Grupa wiekowa:
 - 6 – 12 lat: 3 osoby,
 - 13 – 15 lat: 5 osób,
 - 16 – 20 lat: 51 osoba,
 - 21 – 40 lat: 3 osoby,
 - Powyżej 40 lat: 10 osób.
3. W aktywnościach związanych z wizytą uczestniczyło 6 osób z niepełnosprawnościami.

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

Załącznik 1: Program pobytu w Wilnie

Projekt "Przeszłość buduje przyszłość - sąsiedzi równych praw" WIZYTA STUDYJNA I WARSZTATY Program pobytu w Wilnie partnerów z Częstochowy i Rezekne 3-6 grudnia 2023 r.
3 grudnia, 2023 r. (niedziela) Od 15 godz. Zakwaterowanie [Hotel „Corner”, ul. T. Ševčenkos 16] 16:30-18:00 godz. Obiadokolacja [Restauracja „Element”, ul. T. Ševčenkos 16] Od 18:00 godz. Zajęcia integracyjne [Sala „Terra”, ul. T. Ševčenkos 16]
4 grudnia, 2023 r. (poniedziałek) 8:00 Śniadanie [Hotel „Corner”, ul. T. Ševčenkos 16] 9:15 <i>Transfer autokarem / ul. T. Ševčenkos 16 - ul. V. Druskio 11</i> 10:00 Gimnazjum im. św. Jana Pawła II w Wilnie, program artystyczny „Sąd nad Polską” [ul. V. Druskio 11] <i>Transfer autokarem / ul. V. Druskio 11 - ul. Konstitucijos 3</i> 12:00 Otwarcie wystawy „Los dzieci w czasie wojny” [Samorząd miasta Wilna, ul. Konstitucijos 3] 13:30 Obiad [Restauracja „Fortas”, ul. Konstitucijos pr. 7A] <i>Transfer autokarem / ul. Konstitucijos 3 - Seinų g. 4 „Hotel Panorama”**</i> 15:00 Wycieczka “Śladami Żydów w Wilnie” 18:00 Kolacja [Restauracja „Element”, ul. T. Ševčenkos 16]
5 grudnia, 2023 r. (wtorek)

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

8:00 Śniadanie

[Hotel „Corner”, ul. T. Ševčenkos 16]

9:30

Transfer autokarem / ul. T. Ševčenkos 16 - ul. Naugarduko 10/2

10:00 Warsztaty „Krań życia w tradycyjnym sztetlu” w Centrum Tolerancji, zwiedzanie Muzeum Samuela Baka

[ul. Naugarduko 10/2]

Transfer autokarem / ul. Naugarduko 10/2 - ul. Cmentarz Rossa

12:00 Apel pamięci, oddanie hołdu Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu

[Cmentarz Rossa, ul. Rasų 32]

Transfer autokarem / ul. Cmentarz Rossa - ul. Naugarduko g. 76

13:30 Obiad

[Restauracja „Pan Tadeusz”, ul. Naugarduko g. 76]

14:30 Poetyckie popołudnie „Pieśń o wierze w przyszłość”

[Dom Kultury Polskiej w Wilnie, ul. Naugarduko 76]

Transfer autokarem / Naugarduko g. 76 - ul. T. Ševčenkos 16

18:00 Kolacja

[Restauracja „Element”, ul. T. Ševčenkos 16]

6 grudnia, 2023 r. (środa)

8:00 Śniadanie

[Hotel „Corner”, ul. T. Ševčenkos 16]

9:30 Wymeldowanie

Transfer autokarem / ul. T. Ševčenkos 16 - ul. Agrastų 15

10-13 godz. Ponary – historia, zwiedzanie, upamiętnienie ofiar

[Memoriał Ponarski, ul. Agrastų 15]

Transfer autokarem / ul. Agrastų 15 - Rezekne

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

DANE KONTAKTOWE PARTNERÓW PROJEKTU:

Gmina Miasto Częstochowa

ul. Śląska 11/13

42-224 Częstochowa

Tel. 34 3707 637/638

e-mail: fer@czestochowa.um.gov.pl

Szkoła Podstawowa nr 21 im. Ks. Stanisława Konarskiego w Częstochowie

Dyrektor Szkoły – mgr Renata Krystek

ul. Sabinowska 7/9

42-202 Częstochowa, PL

tel/fax: 34 365 85 97

e-mail: sp21@edukacja.czystochowa.pl

Zespół Szkół Specjalnych nr 28 w Częstochowie

Dyrektor Szkoły – mgr Agnieszka Cupiał

Ulica Św. Barbary 9/11

42-226 Częstochowa, PL

tel. 34 324-46-52

e-mail: zss28@edukacja.czystochowa.pl

V Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza

Dyrektor Szkoły – mgr Małgorzata Witek

ul. Krakowska 29

42-217 Częstochowa, PL

tel.: 343242314

email: vlo@vmickiewicz.pl

Państwowe Polskie Gimnazjum w Rezekne

Dyrektor Szkoły – Olga Burova

Lubanas iela 49

4600 Rezekne, LV

tel.: +371 64636680

e-mail: poluvsk@rezekne.lv

Gimnazjum im. św. Jana Pawła II w Wilnie

Dyrektor – Adam Błaszkievicz

ul. V. Druskio 11

04306 Wilno, LT

Tel. / Faks. (8 5) 244 4504

Email: adam.blaskevic@vilnius.lt

Finansowane przez
Unię Europejską

„Przeszłość buduje przyszłość – Sąsiedzi równych praw”
„The past builds the Future – Neighbours of equal rights”

ADRESY STRON INTERNETOWYCH

Wszystkie dokumenty - statuty, regulaminy, programy są dostępne na stronach Szkół:

V Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza w Częstochowie - <https://vmickiewicz.pl/>

Szkoła Podstawowa nr 21 w Częstochowie - <http://sp21czest.szkolnastrona.pl/>

Zespół Szkół Specjalnych nr 28 w Częstochowie - <http://zssnr28.info/>

Państwowe Polskie Gimnazjum w Rezekne - <http://www.rezpvsk.lv/>

Gimnazjum im. św. Jana Pawła II w Wilnie - <https://www.jp2.lt/aktualnosci>